

Chirikova G. I. The usage of the German language lexemes as a method of creation of wartime atmosphere in the novel "The miracle" by P. Zagrebel'ny.

The usage of the German language lexemes in the novel "The miracle" by P. Zagrebel'ny is analyzed in the article. It is found out which lexemes should be understood as a realia, which ones as borrowings from the German. The role of the lexemes in the creation of the image of Kiev occupied by fascists is defined.

Keywords: *realia, borrowing, German language, Ukrainian Language, historical novel "The miracle" by P. Zagrebel'ny.*

Шарманова Н. М.
Криворізький національний університет

ЕТНІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕРАКЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ МОВНИХ КЛІШЕ)

У статті подається інтерпретація поняття "етнічна соціалізація" на матеріалі мовних кліше як регулярних лінгвоодиниць етикету спілкування.

Ключові слова: *етнічна соціалізація, інтеракція, мовне кліше, етикетне кліше.*

Віддзеркаленням динамічної міжособистісної природи інтеракції носіїв різних культур у процесі міжкультурної комунікації є культурно-специфічний смисл. Він співвідноситься з одиницями й категоріями ідіоетнічних мов, відображуючи культуру того етносу, мовою якого відбувається спілкування. За умови безпосереднього контакту міжкультурна комунікація характеризується використанням засобів мовного коду з культурно-специфічними смислами, мовленнєвих стратегій і тактик, використовуваних при інтеракції всередині однієї культури.

В основі світосприйняття кожного народу лежить своя система предметних значень і когнітивних схем, відбитих у культурних кодах, а відтак, свідомість завжди етнічно обумовлена. Ментальні асоціації індивіда як носія національної свідомості, а також емоційно марковані оцінки, еталони, стереотипи поведінки впливають на культурну конотацію мовного знака. Етнолінгвістична орієнтація спрямована на історично-реконструктивний план виявлення культурних пластів у формуванні мовних одиниць, і першочергово тих, які відтворюються комунікантами автоматично у процесі щоденного спілкування. Проблема співвідношення мови й етносу охоплює низку філософсько-антропологічних проблем, серед яких найбільш репрезентативними є мова й самосвідомість. Основою лінгвокультурної інтеракції носіїв національної спільноти є етнічна соціалізація.

Мета нашої статті полягає у з'ясуванні теоретичних проблем методології етнолінгвістики, власне сутності етнічної соціалізації як бази і процесу засвоєння індивідом національної мови. Для реалізації мети визначено коло завдання: 1) розкрити наявні в сучасній науці підходи до розуміння понять "соціалізація", "етнічна соціалізація"; 2) дослідити взаємозв'язок етнокультурної свідомості й мови в контексті національно маркованих стереотипно відтворюваних мовних одиниць.

Протягом усього життя продовжується процес соціалізації індивіда, характеризуючись внутрішнім розвитком здобутків і втрат, велегранністю розкриття особистості. Під **соціалізацією** розуміють процес передачі й засвоєння індивідом накопичених суспільством знань, умінь і навичок, моральних цінностей, способів і прийомів спілкування тощо; забезпечення засвоєння і відтворення особистістю соціального досвіду, яке засвідчує адекватне входження людини в життя суспільства [1, с. 160].

Соціальність не може бути нерегульованою і спонтанною; здійснюється у родині, освітніх закладах і поза ними, у різних типах спілкування, де людина збагачує свій соціальний і комунікативний досвід. Факторами соціалізації називають обставини й умови, що спонукають до дії [6, с. 67]. Науковці диференціюють фактори соціалізації на три групи: макрофактори, мезофактори, мікрофактори (А. В. Мудрик).

У сучасній науці існує два підходи до поняття етнічної соціалізації: 1) опанування етнокультурних цінностей; 2) переформатування загальнонаціональних цінностей у систему особистісних установок та орієнтацій. Такий перерозподіл здійснюється не пасивно, а шляхом відтворення попереднього досвіду, надання йому нової визначеності. За такої умови водночас відбувається розвиток особистості, вияв її активної позиції, зумовлений поширенням й удосконаленням інформаційних зв'язків [3, с. 125]. Спираючись на визначені в науковій літературі погляди, під **етнічною соціалізацією** розуміємо процес становлення, розвитку і самоствердження особи як національномовного індивіда, входження мовної особистості до національної лінгвокультурної спільноти й поступове залучення її в родинно-побутове, фахове, громадське, державне, культурно-освітнє життя тощо.

Соціалізація етнічна розглядається як процес опанування індивідом системи етнокультурних цінностей і норм, що дозволяють йому функціонувати в конкретному етнічному середовищі. Етнічна соціалізація охоплює практично всі етапи життєвого шляху людини, протягом якого вона опановує етнокультурні цінності, набуваючи нових якісних характеристик. Відбувається залучення індивіда до етнокультурного середовища, що пов'язане зі ступенем культурної укоріненості людини.

Етнічна соціалізація нерозривно пов'язана з поняттями “мовна компетенція”, “культурна компетенція”, “інкультурація”. Етнічна приналежність людини визначається, насамперед, мовою, котру вона вважає рідною, і культурою, що стоїть за цією мовою. Етнічний і мовний розподіл комунікантів, перебуваючи в певних взаємозв'язках, зазвичай, розкривають культурно-мовну компетенцію. У семантичній площині мови відбиваються загальні і специфічні компоненти культури – відповідно універсалії та унікалії, зумовлені етноспецифічними особливостями структури мови [2, с. 51].

Відродження національної культури й мови як атрибутів державності потребує звернення до споконвічних мовних кодів українського етносу. Проте процеси глобалізації сучасного суспільства часто призводять до того, що люди все менше приділяють уваги живому спілкуванню, і цим самим відтісняють його на другий план.

Усе частіше суспільство вимагає від людини автоматизму, швидкості як у повсякденних справах, так і в мові. Відтак, людина позбавляється відкритого гуманного середовища, яке можна знайти у звичайних формулах увічливості, адже вони відтворюють “щось набагато ширше за механічний зв’язок між людьми, це – віддзеркалення свідомості людини, її культури, відображення належності людини до певного етносу” [7, с. 7].

Кожна людина упродовж дня послуговується різними формулами мовного етикету, без яких неможливо уявити сьогоденного життя (вітальні формули на позначення вітання, побажання, поради, пробачення тощо). Такі усталені мовні комплекси є одним із різновидів мовних кліше, які відтворюються автоматично на рівні підсвідомості й репрезентують національний мовний етикет загалом. Зацікавлення загалом проблемами статусу мовного кліше виявили у своїх мовознавчих розвідках такі зарубіжні лінгвісти: В. В. Виноградов, В. В. Гвоздев, М. О. Кронгауз, Н. І. Формановська та ін. Питанням дослідження формул української увічливості присвятили праці вітчизняні дослідники, зокрема, Н. Ф. Баландіна, С. М. Біленко, С. К. Богдан, О. М. Мельничук, О. М. Миронюк, Н. П. Плющ, С. В. Сабліна, М. Г. Стельмахович та ін.

Для опису функціонально-прагматичного аспекту мовних кліше важливою є інтеракція носіїв лінгвокультури у процесі комунікації. Культурно-специфічний смисл закладений переважно в цих системно використовуваних одиницях мови. Лінгвальні відмінності, зумовлені своєрідністю вітчизняної культури, виявляються у відтворюваних формулах у різних дискурсах (політичному, мас-медійному тощо).

У клішованій одиниці закладені прагматично-когнітивні ресурси на основі інтерпретації національно-культурного смислу. О. М. Миронюк справедливо зауважує з цього приводу: “Мовноетикетні засоби орієнтовані на ієрархічну структуру суспільства, базою якої є соціокультурний генотип конкретної нації” [5, с. 4].

Вираження у привітаннях *Від краю до краю всім добра бажаю! Вітаю Вас з Новим роком та Різдом Христовим! Дай, вам, Боже, вік довгий* тощо – предиката першою й другою особами однини чи множини є характерною ознакою функціонально-семантичного поля персональності, що полягає в об’єднанні і взаємодії в центрі поля граматичної категорії особи дієслова і займенника, що “виконують власне семантичну дейктичну функцію співвіднесення учасників означеної ситуації з учасниками мовленнєвого акту” (О. М. Миронюк).

Цікавим прикладом українських етикетних кліше є вітання, у яких наявне поєднання слова *здорова* з дієсловом *бути*: *Дівчино-рибчино, здорова була! Будь здорова, сусідонько! Здоров, здоров, мій миленький!* тощо. Залежно від того, на якому місці стоїть дієслово *бути*, вітання вживається при зустрічі або прощанні. *Здорова була* – вітання при зустрічі, *будь здорова* вживається під час прощання. Проте, можливі й парадокси – усталена формула прощання вживається як привітання: *Будь здорова, сусідонько!*

В еліптичних формулах часто використовується звертання: *Добрий день, серденько! Святий вечір!* Еліптичні вітальні структури можуть мати у своєму складі обставину: *Добрий вечер на святий вечер!* О. М. Мельничук із цього приводу зазначає: “щодо еліптизації етикетних висловлень, то усікаються здебільшого менш вагомі компоненти, які не порушують смислової повноти. Еліптизації сприяє стандартність комунікативних ситуацій” [4]. Ця особливість повністю виправдовує частотне використання еліптичних структур у повсякденному мовленні.

Отже, процес етнічної соціалізації можна розглядати в контексті міжпоколінної трансмісії культури етносу й етнокультурного розвитку окремої особи. На виконання цього зорієнтовано механізм стереотипізації, за допомогою якого досвід може передаватись у стандартизованій поведінці (відповідно до тієї чи тієї ситуації) й актуалізації стереотипних словесних комплексів – мовних кліше. Дослідження цих проблем допомагає виявити особливості етномовного мислення, специфіку стратегій і тактик мовної поведінки, комунікативну компетенцію, окремі складові взаємодії між мовою, культурою й етнопсихологією.

Л і т е р а т у р а :

1. *Бацевич Ф. С.* Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. *Бацевич Ф. С.* Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : [підручн.]. – К., 2008. – 240 с.
3. *Лаппо В. І.* Етнічна соціалізація в європейському контексті сучасної педагогіки / В. І. Лаппо. – К. : Вища шк., 2006. – 387 с.
4. *Мельничук О. М.* Український мовленнєвий етикет: синтаксично-стилістичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 01 – українська мова / О. М. Мельничук. – Чернівці, 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.info@lib.au-gu.net>
5. *Миронюк О. М.* Історія українського мовного етикету. Звертання / Ольга Миколаївна Миронюк. – К. : Логос, 2006. – 167 с.
5. *Омелько В. Е.* Социальная направленность личности / В. Е. Омелько. – К., 1988.
6. *Стахів М. О.* Український комунікативний етикет : [навч.-метод. посіб.]. / Марія Олексіївна Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.

Шарманова Н. М. Етніческая соціалізація як основа лінгвокультурної інтерації (на матеріалі мовних кліше).

В статтє освещены вопросы интерпретации понятия “этническая социализация” на материале языковых клише как регулярных стандартизированных лингвистических единиц в этикетном общении.

Ключевые слова: *этническая социализация, интеракция, языковое клише, этикетное клише.*

Sharmanova N. Ethnic socialization as a basis of linguistic and cultural interaction.

The article deals with questions of interpretation topic “ethnic socialization” of the varieties language cliché as regular standardized stereotype linguistic units on the etikket.

Keywords: *ethnic socialization, interaction, language cliché, etikket cliché.*